

Seria repetytoriów dla szkół średnich

TABLICE MATURZYSTY

JĘZYK POLSKI

NASZ CEL:
MATURA
ZDANA NA 100%

TWÓJ DOMOWY NAUCZYCIEL

TABLICE MATURZYSTY **JĘZYK POLSKI**

Opracowanie tablic: **Mariola Rokicka, Kaja Mikoszevska, Paweł Pokora**

Redaktor serii: **Marek Jannasz**

Ilustracje: **Magdalena Wójcik**

Projekt okładki: **Teresa Chylińska-Kur, KurkaStudio**

Projekt makiety i opracowanie graficzne: **Kaja Mikoszevska**

Tablice opracowano z wykorzystaniem materiałów z książki „Język polski. Korepetycje maturzysty” autorstwa Izabeli Galickiej, Wydawnictwo Lingo, Warszawa 2014 r.

© Copyright by Wydawnictwo Lingo sp. j., Warszawa 2016

www.cel-matura.pl

ISBN: 978-83-7892-370-1

ISBN wydania elektronicznego: 978-83-7892-472-2

Skład i łamanie: Kaja Mikoszevska

Drodzy Maturzyści!

Oddajemy w Wasze ręce pomoc z języka polskiego w formie wygodnych i przejrzystych tablic. Znajdziecie tu wszystkie istotne zagadnienia maturalne w pigułce, dzięki czemu będziecie mogli w szybki i prosty sposób przypomnieć i utrwalić sobie najważniejsze informacje.

Zależało nam na tym, aby nauka z naszej książki była nie tylko pożyteczna, ale także przyjemna – zadbałismy zarówno o dobór tematów, jak i nowoczesny układ graficzny z ilustracjami.

Wierzymy, że „Tablice maturzysty” z serii OldSchool przydadzą się Wam na każdym etapie nauki, a także że będą dla Was skuteczną pomocą do powtórki przed egzaminem.

Z życzeniami powodzenia
autorzy i redaktorzy Lingo

Część 1. Poetyka i językoznawstwo	7
Środki poetyckie – artystyczne i stylistyczne	8
Wersyfikacyjne wyznaczniki poetyki utworu	13
Stylizacja językowa	15
Język jako system znaków	18
Akt komunikacji językowej i jego składowe	21
Różne rodzaje komunikacji językowej	22
Podstawowe style funkcjonalne polszczyzny	24
Różne odmiany polszczyzny	28
Specyfika tekstów publicystycznych	30
Poprawność językowa	32
Część 2. Przegląd epok literackich	33

Część 3. Biblia	41
Część 4. Antyk	49
Część 5. Średniowiecze	59
Część 6. Renesans	69
Część 7. Barok	79
Część 8. Oświecenie	89
Część 9. Romantyzm	99
Część 10. Pozytywizm	115
Część 11. Młoda Polska	125
Część 12. Dwudziestolecie międzywojenne	137
Część 13. Współczesność	147

CZĘŚĆ 1.

Poetyka i języko- znawstwo

Środki poetyckie – artystyczne i stylistyczne

PRZEGLĄD ŚRODKÓW POETYCKICH

ŚRODKI	OBJAŚNIENIE
leksykalne	zabiegi artystyczne w warstwie słownej wypowiedzi
składniowe	zabiegi artystyczne na poziomie składni zdania
słowotwórcze	zabiegi artystyczne na poziomie tworzenia wyrazu
fonetyczne	zabiegi artystyczne na poziomie brzmienia wyrazu/wyrazów

ŚRODKI LEKSYKALNE

NAZWA	OBJAŚNIENIE	FUNKCJA
epitet	- określenie uwydatniające charakterystyczne cechy przedmiotu - epitetami są z reguły przymiotniki, imiesłowy przymiotnikowe lub rzeczowniki	- podkreślanie cech przedmiotu, (kolor, kształt, materiał), dzięki czemu obraz poetycki staje się bardziej sugestywny i barwniejszy - wskazanie stosunku emocjonalnego nadawcy do danego obiektu
przenośnia (metafora)	- połączenie słów znaczeniowo od siebie odległych, które w nowym związku zyskują nietypowe i niedosłowne znaczenie - rodzajem metafory polegającej na przypisywaniu właściwości istot żywych pojęciom lub stanom jest animizacja (ożywienie) - rodzajem metafory polegającej na przypisywaniu właściwości człowieka zwierzętom, zjawiskom albo pojęciom jest personifikacja (uosobienie) - rodzajem metafory polegającej na zestawieniu wyrazów o przeciwnym, wykluczającym się wzajemnie znaczeniu, np. sucha woda, jest oksymoron	- zmuszanie odbiorcy do szukania nowych możliwości odczytania tekstu - uniezwyklenie wypowiedzi, czynienie z niej tajemnicy, którą odbiorca ma rozszyfrować

ŚRODKI LEKSYKALNE		
NAZWA	OBJAŚNIENIE	FUNKCJA
porównanie	- zestawienie dwóch obiektów podobnych do siebie pod względem jakiejś cechy - w porównaniu dwa człony łączone są za pomocą słów: jak, jako, jakby, jak gdyby, niby, niczym, na kształt - porównania bardzo rozbudowane, stanowiące długie sugestywne obrazy, to porównania homeryckie	- uplastycznienie obrazu poetyckiego - podkreślenie ważnej cechy opisywanego obiektu - porównania homeryckie spowalniają akcję, zwiększają napięcie u czytelnika (retardacja)
symbol	- postać, zjawisko, obiekt, które w danym utworze nabierają dodatkowego znaczenia (jest to znaczenie ukryte) - symbol jest wieloznaczny, może być różnorako interpretowany, a jego odczytanie zależy od wrażliwości i erudycji odbiorcy	- wpływ na wyobraźnię czytelnika, otwarcie wielu możliwości interpretacyjnych - nadanie obrazowi poetyckiemu znamion tajemniczości
alegoria	- postać, zjawisko, obiekt, które poza znaczeniem dosłownym mają znaczenie ukryte - alegoria jest jednoznaczna i zawsze interpretowana tak samo	odesłanie czytelnika do znaczeń kulturowo ugruntowanych, wskazanie na ich ciągłość
hiperbola (wyolbrzymienie)	- ukazanie danej cechy obiektu w przesadny sposób - wiąże się z reguły z określeniem ilości, rozmiaru, znaczenia, skutku, przyczyny czy stosunku emocjonalnego	- uzyskanie silnego wrażenia oraz spotęgowanie ekspresji - podobnie jak porównanie akcentuje jakąś ważną cechę przedstawianego zjawiska
litota (antyfaza)	- przeciwieństwo hiperboli - zastąpienie jakiegoś określenia poprzez złagodzenie lub zaprzeczenie jego przeciwieństwa znaczeniowego	- tonowanie wrażenia lub ekspresji - osłabianie wydźwięku danego określenia

ŚRODKI SKŁADNIOWE		
NAZWA	OBJAŚNIENIE	FUNKCJA
apostrofa	• bezpośredni i uroczysty zwrot do ważnej osoby, bóstwa bądź pojęcia • rozbudowana apostrofa, umieszczona na początku dłuższego utworu, zazwyczaj poematu epickiego, w której autor zwraca się do muzy lub innego bóstwa z prośbą o natchnienie, to inwokacja	• podkreślenie podniosłości wypowiedzi
antyteza	• zestawienie dwóch elementów znaczeniowo przeciwstawnych	• poprzez uwydatnienie kontrastu uwypuklenie wskazywanych cech obiektów
pytanie retoryczne	• pytanie postawione w celu wywołania u odbiorcy refleksji na określony temat • pytanie, na które odpowiedź nie jest wymagana, bywa, że jest ona oczywista	• podkreślenie wagi danego zagadnienia • włączenie odbiorcy do przemyśleń, skłonienie go do zajęcia jakiegoś stanowiska
powtórzenie	• wielokrotne użycie w utworze tego samego elementu językowego • powtórzenie wyrazu/wyrazów na początku wersu to anafora • powtórzenie wyrazu/wyrazów na końcu wersu to epifora • wyodrębnione kompozycyjnie wersy powtarzające się w regularnych odstępach to refren • powtarzanie, najczęściej równoległe, zdań o takiej samej lub podobnej budowie to paralelizm składniowy (syntaktyczny)	• rytmizacja tekstu • podkreślenie ważnego elementu
przerzutnia (przeskocznia)	• przeniesienie do następnego wersu części większej całości • poprzez przerwę uzyskuje się w wersie niezgodność pomiędzy porządkiem składniowo-intonacyjnym a porządkiem wersyfikacyjnym	• zaakcentowanie jakiegoś słowa • zwiększenie dynamiki tekstu • unikanie monotonii wypowiedzi

ŚRODKI SKŁADNIOWE		
NAZWA	OBJAŚNIENIE	FUNKCJA
wykrzyknienie (eksklamacja)	grupa wyrazów bądź zdanie wykrzyknikowe (niekiedy niepełne – eliptyczne lub urwane – niedomówienie), będące wyrazem emocjonalnego zaangażowania nadawcy	wskazanie na stan uczuciowy mówiącego, jego zaangażowanie
inwersja (przekładnia, przestawnia)	- szyk wyrazów odbiegający od kolejności tych słów w codziennym użyciu - odbiorca wyczuwa niezwykłość zastosowanego szyku słów	- uwypuklenie wagi jakiegoś wyrazu - akcentowanie odmienności poetyckiego sformułowania

ŚRODKI SŁOWOTWÓRCZE		
NAZWA	OBJAŚNIENIE	FUNKCJA
neologizm	- nowy wyraz utworzony zgodnie z obowiązującymi normami słowotwórczymi na podstawie istniejących już słów albo nowe znaczenie nadane wyrazowi już istniejącemu - neologizmy wykorzystywali m.in. Cyprian Kamil Norwid, Bolesław Leśmian, Witold Gombrowicz, Stanisław Lem, Bruno Jasieński, Miron Białoszewski	- lepsze i bogatsze wyrażenie skomplikowanej i w nowatorski sposób odczutej rzeczywistości (Norwid, Leśmian) - podkreślenie poglądów autora (Gombrowiczowska walka z formą) - uwiarygodnienie wykreowanej rzeczywistości (literatura science fiction – Lem) - chęć nowatorskiego ujęcia (Jasieński) - zabawa słowem, pokazanie nieograniczonych możliwości języka (Białoszewski)
zgrubienie	wyraz pochodny, który wyołbrzymia lub wzmacnia cechy znaczeniowe wyrazu, od którego został utworzony	- uwypuklenie wielkości danego przedmiotu lub zjawiska - może wyrażać pogardliwe nastawienie nadawcy do nazywanego obiektu - ewentualnie wskazuje na pieśczośliwy bądź żartobliwy stosunek do czegoś lub kogoś
zdrobnienie	wyraz oznaczający obiekt mniejszy od obiektu, którego nazwa stanowiła podstawę zdrobnienia	- akcentowanie małych rozmiarów, delikatności lub niewinności danego przedmiotu lub zjawiska - wyrażenie aprobaty, a nawet czułości nadawcy wobec nazywanego obiektu

ŚRODKI FONETYCZNE		
NAZWA	OBJAŚNIENIE	FUNKCJA
rytm	• regularne powtarzanie się w kolejnych wersach ilości sylab czy zestrojów akcentowych	• rytm wpływa na melodyjność utworu i jego harmonię • świadczy o umiejętnościach warsztatowych autora
rym	• całkowita lub częściowa zgodność brzmieniowa zakończeń ostatnich wyrazów • rymom męskim towarzyszy akcent oksytoniczny, czyli przypadający na sylabę końcową wyrazu, np.: koń–słoń (wyrazy jednosylabowe) • rymom żeńskim towarzyszy akcent paroksytoniczny, czyli przypadający na przedostatnią sylabę wyrazu, np. konie–słonie (wyrazy mające więcej niż jedną sylabę)	• funkcja wierszotwórcza, tj. wyznaczająca granice wersów i strof • wpływ na rytmiczność i melodyjność tekstu • podkreślanie wagi danych słów
onomatopeja	• wyraz dźwiękonaśladowczy, czyli taki, którego brzmienie naśladuje dźwięki naturalne	• uzyskanie sugestywnego obrazu poetyckiego • tworzenie nastroju
instrumentacja głoskowa	• celowe skomponowanie brzmieniowe wypowiedzi poprzez taki dobór słów, że pewne głoski powtarzają się wyczuwalnie częściej niż pozostałe	• wywołanie określonego nastroju
eufonia	• zamierzony harmonijny dobór głosek • dla niektórych twórców brzmieniowe walory wiersza są ważniejsze od warstwy znaczeniowej	• przyjemny brzmieniowo ton wypowiedzi
aliteracja	• powtórzenie jednakowych głosek lub zespołów głoskowych na początku wyrazów sąsiadujących ze sobą w tekście albo zajmujących podobne pozycje w wersie lub zdaniu	• wywołanie odpowiedniego nastroju • uwydatnianie charakterystycznej cechy opisywanego przedmiotu

Wersyfikacyjne wyznaczniki poetyki utworu

PODSTAWOWE SYSTEMY WERSYFIKACYJNE		
NAZWA	CECHY	FUNKCJA
średniowieczny wiersz zdaniowo-rymowy	• zdaniowość wiersza – w każdym wersie zamykała się odrębna jednostka składniowa: pełne zdanie bądź zamknięty jednorodny człon zdaniowy • wiersz rymowany – występowały w nim rymy wewnętrzne i zewnętrzne (końcowe) oraz gramatyczne (powtarzano tę samą formę gramatyczną) • nie przestrzegano jednakowej liczby sylab w wersie, choć liczba ta była zbliżona (wiersz asylabiczny)	• ułatwienie zapamiętania i wykonania utworów (w Średniowieczu recytowane zazwyczaj przy akompaniamencie muzyki) • uwydatnienie zakończenia wersów i umieszczonych tam wyrazów za pomocą rymów zewnętrznych ogarniających nawet po kilka wersów
wiersz sylabiczny (syłabowiec)	• w każdym wersie taka sama liczba sylab • w wersach dłuższych niż ośmiogłoskowe pojawia się średniówka, czyli stały przedział w kolejnych wersach • w zakończeniu wersu pojawiają się rymy żeńskie (akcent zawsze pada na przedostatniej sylabie w zakończeniu wersu) • może występować przerzutnia • do pełnego rozkwitu doprowadzony przez Jana Kochanowskiego	• regularność systemu wersyfikacyjnego związana z renesansową ideą uporządkowania, jasności i harmonii
wiersz sylabotoniczny	• w wersach stała liczba sylab • jednakowa liczba sylab akcentowanych w wersie i stałe ich umiejscowienie • najbardziej zrytmizowany system wersyfikacyjny • typowy dla liryki XIX-wiecznej wieku (m.in. w pieśniach stylizowanych na utwory ludowe)	• podkreślanie śpiewności i melodyjności utworu

PODSTAWOWE SYSTEMY WERSYFIKACYJNE		
NAZWA	CECHY	FUNKCJA
wiersz toniczny	• liczba zestrojów akcentowych (grupa sylab mająca wspólne znaczenie i jeden główny akcent) stale się powtarza • nieregularna liczba sylab w wersie • swobodny rozkład akcentów • zazwyczaj brak przerzutni • wiersz toniczny popularny był zwłaszcza w okresie Młodej Polski	• regularny układ zestrojów akcentowych, akcentujący rytm i tempo muzyczne utworu
wiersz wolny	• wiersz nieregularny, mający swobodną budowę rytmiczną • nie obowiązują żadne reguły: nie ma strof i rymów, liczba sylab i zestrojów akcentowych są zróżnicowane • nierzadko brak znaków interpunkcyjnych, co utrudnia odczytanie wiersza, ale daje większe możliwości interpretacyjne • układ wiersza powstaje na potrzebę danego tekstu, stąd jego jednorazowy i niepowtarzalny charakter • wiersz wolny, typowy dla poezji współczesnej, zapoczątkowany został przez Cypriana Kamila Norwida, często sięgali po niego poeci awangardowi	• dowolność formy i to, że w wierszu najistotniejsze jest znaczenie słów, przekłada się na kondensację treści i włączenie czytelnika do współtworzenia wiersza • zerwanie z obowiązującymi schematami podkreśla chaos ideologiczny panujący we współczesnym świecie

Stylizacja językowa

- ◆ Stylizacja językowa to świadome i celowe wprowadzeniu do stylu utworu literackiego środków językowych właściwych innemu stylowi, innej odmianie językowej, innemu autorowi bądź innemu okresowi literackiemu.

RODZAJE STYLIZACJI		
RODZAJ	OBJAŚNIENIE	FUNKCJA
archaizacja	• nadanie tekstowi cech charakterystycznych dla tekstów z dawnej epoki • świadome wprowadzenie archaizmów, czyli wyrazów, zwrotów, form gramatycznych i konstrukcji składniowych typowych dla minionych epok • autor może również archaizować utwór, wykorzystując w nim typowy dla średniowiecza wiersz zdaniowo-rymowy • po archaizację sięgano głównie w XIX w. w związku z rozwojem powieści historycznej i wzrostem tendencji realistycznych	• odtworzenie kolorytu przywoływanej epoki oraz stworzenie jej realistycznego obrazu • dodanie dziełu podniosłości i oryginalności poprzez nawiązania do tradycji literackiej i stylu opisywanej epoki
dialektyzacja (stylizacja gwarowa)	• nadanie tekstowi cech charakterystycznych dla określonego dialektu bądź je naśladowujących (dialektizmów) • może obejmować cały utwór i dotyczyć wszystkich warstw języka (leksykalnej, fonetycznej i składniowej), często pojawia się tylko we fragmentach, głównie w dialogach • stylizacja popularna była m.in. w okresie Młodej Polski w związku ze zjawiskiem chłopomanii (ludomanii), czyli fascynacji światem chłopów, ich kulturą i żywiołowością	• wzbogacenie indywidualizacji i charakterystyki postaci, określenie ich przynależności do danego regionu i grupy społecznej • oddanie kolorytu regionów kraju, realistyczne ukazanie życia mieszkańców wsi • nadanie utworowi znamion autentyczności i oryginalności

RODZAJE STYLIZACJI		
RODZAJ	OBJAŚNIENIE	FUNKCJA
stylizacja środowiskowa	- wprowadzenie do tekstu wyrazów i zwrotów właściwych określonym grupom społecznym, zawodowym bądź pokoleniowym, np. gwary młodzieżowej, lekarskiej, żołnierskiej, przestępczej - stylizacja środowiskowa często była stosowana w realistycznej powieści XIX i XX w.	- dopełnienie charakterystyki poszczególnych bohaterów, różnicowanie przedstawionych grup osób - nadawanie realizmu opisom poszczególnych środowisk
kolokwializacja	- kształtowanie wypowiedzi na wzór stylu potocznego - wprowadzenie do tekstu wyrazów i zwrotów potocznych, obrazowych oraz nacechowanych ekspresywnie - czasem celowo autor wykorzystuje w tekście skrót składniowy czy błąd językowy dla oddania dynamizmu i kolorytu języka używanego na co dzień	uwiarygadnianie przekazu, czynienie go barwniejszym i bardziej sugestywnym
stylizacja biblijna	- naśladowanie w tekście stylu Biblii - przejmowanie biblijnych metafor, alegorii i porównań, biblijnych form językowych i konstrukcji składniowych, np. powtarzanie spójników (np. a, i), równoległe występowanie podobnych zdań - po stylizację biblijną często sięgali polscy pisarze doby romantyzmu	- nadanie utworowi patosu - uświęcenie przekazywanych treści
stylizacja poetycka (poetyzacja)	- nadanie utworowi pisanemu prozą cech poetyckich - duże nasilenie poetyzmów, czyli językowych środków poetyzacji - zabieg często spotykany w prozie młodopolskiej	wzruszanie, uwrażliwianie na piękno słowa, uwydatnianie urokliwości krajobrazu lub zjawisk przyrody, wprowadzanie w refleksyjny nastrój
pastisz	- wzorowanie języka danego utworu na stylu innego, znanego dzieła - cechy stylistyczne naśladowanego tekstu uwydatnione tak, by czytelnik rozpoznał oryginał	- służy zabawie literackiej - wykorzystuje się go w celach żartobliwych - może być formą pochwały stylu danego autora

RODZAJE STYLIZACJI		
RODZAJ	OBJAŚNIENIE	FUNKCJA
parodia	• przesadne wzorowanie języka danego utworu na styl innego znanego dzieła • cechy stylistyczne naśladowanego tekstu przejawiane w celu jego ośmieszenia • autor w nienaturalny sposób gromadzi środki językowe typowe dla stylu naśladowanego utworu bądź wprowadza je w odmiennych kontekstach	• może służyć zabawie literackiej • bywa formą rozrachunku z ustaloną konwencją literacką

RODZAJE STYLIZACJI W LEKTURACH	
RODZAJ	PRZYKŁADOWE UTWORY
archaizacja	„Krzyżacy” i „Trylogia” („Ogniem i mieczem”, „Potop”, „Pan Wołodyjowski”) Henryka Sienkiewicza, „Stara baśń” Józefa Ignacego Kraszewskiego, „Wiedźmin” Andrzeja Sapkowskiego, „Wyzwolenie” Stanisława Wyspiańskiego
dialektyzacja (stylizacja gwarowa)	„Chłopi” Władysława Stanisława Reymonta, „Na skalnym Podhalu” Kazimierza Przerwy-Tetmajera, „Wesele” Stanisława Wyspiańskiego
stylizacja środowiskowa	„Lalka” Bolesława Prusa, „Ludzie bezdomni” Stefana Żeromskiego, „Zakłète rewiry” Henryka Worcella
kolokwializacja	„Ferdynand” Witolda Gombrowicza, „Pamiętnik z powstania warszawskiego” Mirona Białoszewskiego, „Paź królowej” Doroty Masłowskiej
stylizacja biblijna	„Kazania sejmowe” Piotra Skargi, „Anieli” Juliusza Słowackiego, „Dziady” cz. III i „Księgi narodu i pielgrzymstwa polskiego” Adama Mickiewicza
stylizacja poetycka (poetyzacja)	utwory Stefana Żeromskiego („Popioły”, „Ludzie bezdomni”), „Chłopi” Władysława Stanisława Reymonta
pastisz	„Pan Tadeusz” Juliusza Słowackiego
parodia	„Lilie albo kwiatki prohibicyjne” Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego, „Don Kichote z La Manchy” Miguela de Cervantesa (parodia średniowiecznych utworów rycerskich)

Język jako system znaków

- ♦ **Język** to system znaków dźwiękowych, który powstał drogą naturalnego rozwoju. Służy członkom społeczności ludzkiej do porozumiewania się i poznawania świata.
- ♦ Pomiedzy formą a funkcją znaku istnieje nierozwalny związek.
- ♦ Znak odsyła do określonego zjawiska rzeczywistości, innego niż on sam.

PODZIAŁ ZNAKÓW

RODZAJ	OPIS
znaki werbalne (językowe)	wszystkie jednostki języka, w których zachodzi związek między formą oznaczającą a treścią oznaczaną
znaki niewerbalne (pozajęzykowe)	wszystkie ludzkie zachowania, postawy i obiekty, które nie są słowami, a tak jak one komunikują wiadomości i mają wspólne społeczne znaczenie

- ♦ Znaki niewerbalne można podzielić ze względu na ich funkcję lub charakter.

PODZIAŁ ZNAKÓW NIEWERBALNYCH ZE WZGLĘDU NA FUNKCJĘ

ZNAKI	OPIS	PRZYKŁAD
wyrażające emocje nadawcy, jego zaangażowanie w rozmowę oraz stosunek do odbiorcy lub treści komunikatu	mowa ciała: • miny • gesty • spojrzenie (kontakt wzrokowy, ruchy oczu, częstość mrugania) • ruchy ciała • pozy • stany fizjologiczne (pocenie się, rumieńce)	DYNDALSKI skrobiąc się poza uszy [taki ruch ręki oznacza tu zakłopotanie] Tylko że to, jasnie panie – CZEŚNIK He?
	czynniki paralingwistyczne (związane z językiem): • ton głosu • intonacja • tempo mowy • milczenie • chrząknięcia • jękanie się • przeciąganie głosek, np. eeee, mmmm	DYNDALSKI W małżeńskim ciężko stanie: Pan zaś, mówiąc między nami, Masz pedogre („Zemsta” Aleksandra Fredry)

PODZIAŁ ZNAKÓW NIEWERBALNYCH ZE WZGLĘDU NA FUNKCJĘ

ZNAKI	OPIS	PRZYKŁAD
wyrażające pozycję społeczną, zawód lub samowwyobrażenie	• rodzaj ubrania • makijaż • luksusowe przedmioty i gadzety	Papkin po francusku ubrany, przy szpadzie, krótkie spodnie, buty okrągłe do pół łydki; tupet i harcopf, kapelusz stosowany, pod pachą para pistoletów; zawsze prędko mówi. („Zemsta” Aleksandra Fredry) [strój Papkina świadczy o chęci uchodzenia wśród otoczenia za człowieka zamożnego i wytwornego, a posiadane pistolety mają dowodzić jego męstwa]

PODZIAŁ ZNAKÓW NIEWERBALNYCH ZE WZGLĘDU NA CHARAKTER

ZNAKI	OPIS
naturalne (inaczej oznaki, symptomy)	• obserwowalne nośniki informacji, których znaczenie człowiek odczytuje w oparciu o naturalną, instynktowną wiedzę wynikającą z jego funkcjonowania w środowisku • niezależne od woli człowieka i mają obiektywny, przyrodniczy charakter • można je tylko odpowiednio zinterpretować (wyciągamy wnioski bądź o ich przyczynie, bądź o ich następstwie) • nie mają świadomego nadawcy
konwencjonalne (inaczej znaki umowne, sygnały)	• obserwowalne nośniki informacji, których znaczenie odczytuje się w oparciu o przyjętą konwencję (umowę) • czynnikiem warunkującym możliwość odbioru komunikatu jest znajomość konwencji • znaki umowne tworzone są świadomie i celowo, mają nadawcę i odbiorcę

- ♦ Z uwagi na czas dzielący pojawienie się znaku od wystąpienia zapowiadanego przez niego zjawiska znaki naturalne podzielić można na znaki równoczesne i nierównoczesne.

ZNAKI NATURALNE		
RODZAJ	OPIS	PRZYKŁAD
znaki naturalne równoczesne	• objawy – znak odnosi się do czegoś, co właśnie się odbywa	BALLADYNA Ach! słyhać jakiś tarkot na rozłogu. [taki dźwięk oznacza, że właśnie przejeżdża tamtędy jakiś pojazd] („Balladyna” Juliusza Słowackiego)
znaki naturalne nierównoczesne	• zapowiedzi – znak odnosi się do czegoś, co nastąpi w przyszłości • ślady – znak odnosi się do czegoś, co nastąpiło w przeszłości	Ciemne chmury są zapowiedzią ulewy.

- ♦ Podział znaków konwencjonalnych przeprowadzany jest ze względu na to, czy dany znak przypomina zjawisko bądź obiekt, do którego się odnosi, czy brak owego podobieństwa.

ZNAKI KONWENCJONALNE		
RODZAJ	OPIS	PRZYKŁAD
znaki konwencjonalne motywowane (ikoniczne)	• opierają się na podobieństwie formy znaku do oznaczanego przez niego zjawiska	znak drogowy ostrzegający przed zwierzętami leśnymi
znaki konwencjonalne niemotywowane (arbitralne)	• forma znaku nie przypomina oznaczanego przez niego zjawiska, np. znak drogowy zakazu wjazdu • do znaków tych należą symbole	BALLADYNA (biegnąc do okna) Ach lampę zaświeć... ach lampę... co żywo... O! gdzie mój grzebień? (Słyhać pukanie do drzwi) [pukanie do drzwi jest znakiem nadejścia gościa] („Balladyna” Juliusza Słowackiego)

Akt komunikacji językowej i jego składowe

- ◆ Akt komunikacji językowej to wysyłanie komunikatu językowego w określonej sytuacji przez nadawcę do odbiorcy.
- ◆ Każdy akt komunikacji językowej jest **aktem mowy** lub składa się z większej liczby aktów mowy. Akt mowy to najmniejsza jednostka w porozumiewaniu się językowym.

ELEMENTY AKTU KOMUNIKACJI JĘZYKOWEJ		
ELEMENT	DEFINICJA	OBJAŚNIENIE
nadawca	osoba lub grupa osób przekazująca do odbiorcy treść z określoną intencją	• najczęściej osoba, która ułożyła tekst przekazu • czasem autor tekstu (np. dziennikarz, sekretarz) różni się od nadawcy (np. prezenter tv, polityk)
odbiorca	osoba lub grupa osób, do której dociera dany przekaz	• czasem wypowiedź w dosłownym brzmieniu skierowana jest do jakiejś osoby, a w rozumieniu ukrytym (np. ironicznym) przeznaczona jest ona do kogoś innego • odbiorca zamierzony – odbiorca, do którego wypowiedź została skierowana, to adresat wypowiedzi • odbiorca niezamierzony – zdarza się, że wypowiedź dociera do kogoś, kto nie był jej adresatem
kod	system znaków umożliwiający przekazanie i odczytanie komunikatu	• kod językowy to słownictwo i gramatyka danego języka, słowa, cyfry, symbole matematyczne, piktogramy itp. • aby komunikacja językowa była skuteczna, nadawca i odbiorca muszą posługiwać się tym samym kodem, czyli tym samym językiem • wspólny kod pozwala odbiorcy dekodować, czyli zrozumieć, przekaz wysłany przez nadawcę
kanał	połączenie pozwalające na komunikację między ludźmi	• dany przekaz poprzez instrument komunikacji (np. narzędzia mowy, klawiatura komputerowa, długopis), dzięki nośnikowi informacji (np. fala głosowa, łącze komputerowe, taśma magnetofonowa), dociera kanałem komunikacji (np. powietrze, papier, przewody telefoniczne lub komputerowe) do odbiorcy
kontakt	nastawienie nadawcy i odbiorcy na przekaz informacji	• związek między nadawcą a odbiorcą może być bezpośredni: wzrokowy lub słuchowy (np. rozmowa twarzą w twarz czy telefoniczna) bądź pośredni (np. czytanie maila, smsa, książki)